

FINA ANTON HURTADA VE GIOVANNI ERCOLANI (ED.). (2017). ANTROPOLOJİ VE GÜVENLİK ÇALIŞMALARI. (ÇEV. AŞKIN İNCİ SÖKMEN), İSTANBUL: ULUSLARARASI İLİŞKİLER KÜTÜPHANESİ.

Kitap İncelemesi

Emre OZAN

Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

emreozan@yahoo.com | ORCID: 0000-0002-0808-8444

Güvenlik Çalışmaları, geleneksel olarak devletin askeri yönüyle ilgilenen bir disiplin olmuştur. Devlet, realist görüş doğrultusunda, kendi topraklarını, nüfusunu ve siyasi kurumlarını askeri güçle savunma misyonuna sahip bir varlık olarak kabul edilmiştir. Soğuk Savaş döneminin bir ürünü olan bu disiplin, dönemin temel güvenlik sorunu nükleer silahlardan kaynaklandığı için nükleer caydırıcılık konusuna odaklanmıştır. Bir başka ifadeyle, devlet merkezli bir yaklaşım benimsenmiş ve güvenliğin askeri olmayan boyutları ihmal edilmiştir. Soğuk Savaş'ta yaşanan yumuşamanın yanı sıra, 1970'li yıllarda ekonomik, toplumsal, çevresel güvenlik sorunlarının öne çıkması, Güvenlik Çalışmalarının gündemini değiştirmiştir. 1980'li yıllara gelindiğinde güvenlik gündeminin genişlemesi, Güvenlik Çalışmaları içerisinde başlıca tartışma konusu haline gelmiştir (Ullman, 1983; Buzan, 2007).

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, geleneksel güvenlik yaklaşımlarına yönelik eleştiriler, askeri olmayan güvenlik sorunlarını devletlerin güvenlik gündemine dahil etme amacıyla sınırlı kalmamıştır. Bunun yerine geleneksel yaklaşımların temel varsayımları sorgulanmaya başlanmıştır. Her şeyden önce, sadece devlete odaklanmanın gerekli olup olmadığı tartışılmıştır. Çünkü Soğuk Savaş sonrasında artan insani krizler, devlet güvende olduğunda insanların da güvende olacağı mitini yıkmıştır. Devlet hem güvenlik sağlayan bir aktör hem de güvensizlik kaynağı olarak Janus yüzlü doğası ile Güvenlik Çalışmalarının tartışma konularından biri haline gelmiştir (Smith 1999, s. 74).

Güvenlik Çalışmalarındaki bu yeni yaklaşımlar güvenlik gündemini derinleştirmiştir. Derinleşme, iki açıdan ele alınabilir (Bilgin, 2010). Birincisi, devletin sorgulanmaya başlaması güvenliğin siyasi doğasını ortaya koymuştur. Böylece nelerin güvenlik meselesi olup nelerin olmadığını belirleyen siyasi yapılar ve süreçler irdelenmeye başlanmıştır. İkincisi, Güvenlik Çalışmalarındaki devlet merkezliliğin eleştirisiyle birlikte, güvenliğe ilişkin akademik bilgiyle siyasi gündem arasındaki ilişki de tartışmaya açılmıştır. Çünkü geleneksel güvenlik yaklaşımları, devleti entelektüel açıdan güçlendiren etkiler doğurmuştur.

Yeni güvenlik yaklaşımlarının biçimlenmesinde önemli gelişmelerden biri 1994 yılında toplanan bir konferans olmuştur. *Çatışmayla İlgili Stratejiler: Güvenlik Çalışmalarına Eleştirel Yaklaşımlar* başlıklı konferansta gerçekleşen tartışmalar 1997 yılında kitaplaştırılmıştır. Keith Krause ve Michael C. Williams'ın (1997) editörlüğünü üstlendiği *Eleştirel Güvenlik Çalışmaları: Kavramlar ve Örnek Olaylar* başlıklı kitap "Eleştirel Güvenlik Çalışmaları" etiketini ortaya çıkarmıştır. Dünyanın pek çok yerinden araştırmacının, Güvenlik Çalışmaları disiplininin yönü konusundaki tartışmalara bu etiket çerçevesinde yanıt araması hedeflenmiştir. Bununla birlikte, kesin bir kuramsal etiket belirlemek ve bu etiketin içeriğini kesin olarak doldurmak yerine disipline yönelik bir eğilim ortaya çıkarılmak istenmiştir (Krause & Williams, 1997, s. X-XI). Bir başka deyişle, Güvenlik Çalışmalarına eleştirel ve yeni bakış açıları getiren tüm araştırmacılar, bu etiket etrafında tartışmaya davet edilmiştir.

Değerlendirmeye konu olan *Antropoloji ve Güvenlik Çalışmaları* başlıklı kitap bu davete katılan bir grup araştırmacının ürünüdür. Bu derleme, 2012'de Londra'da düzenlenen panelde sunulan bildirileri bir araya getirmektedir. Panelin amacı, antropoloji disiplininin Güvenlik Çalışmaları alanına sağladığı analiz araçlarını araştırmak olmuştur (s. 33). Güvensizliklerin son derece kapsamlı ve karmaşık olduğu bir dünyada, eleştirel güvenlik çalışmalarının programına uygun şekilde, bir özgürleştirme politikasına katkıda bulunmak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, Krause ve Williams'ın eleştirel yaklaşımı benimseyen araştırmacılara ortak bir gündem oluşturmak için ortaya koydukları üç argüman benimsenmiştir.

Birincisi, güvenliğin atıf nesnesi sorgulanmalıdır. Devletler ne kadar önemli olsalar da insanların güvenliğini sağlamakta yeterli değildir ve kimi zaman insanlara karşı bir tehdide dönüşmektedirler. Soğuk Savaşın sona ermesi ve küreselleşmenin hızlanmasıyla birlikte devletin meşruluğu ve gücü erozyona uğramıştır. Antropolojinin, Güvenlik Çalışmalarıyla yollarının kesişmesini sağlayan en önemli gelişme budur. Devletin zayıfladığı bu ortamda güvenlik, sadece devletin sınırlarının dışında yer alan somut tehditlere ilişkin değildir. Daha ziyade, gündelik yaşamın bir parçası haline gelen şiddete ve önceden tahmin edilmesi zor risklere ilişkindir. Dolayısıyla bireylerin ve toplumların biz ve öteki tanımlarını, karşılaştıkları güvensizlikleri, kimliğe ve kültüre ilişkin eğilimlerini anlamada antropoloji değerli katkılarda bulunabilir.

İkincisi, güvenliğin atıf nesnesi çeşitlendiğinde, güvenliği tehdit eden şeyleri askeri meselelerle sınırlamak mümkün olmayacaktır. Tehditleri askeri açıdan ele almak ve askeri çözümler üretmek çoğu durumda anlamsız ya da yetersizdir. Güvenlik askeri tehditlere karşı hazırlanmaktan ibaret değildir. Düşman hakkındaki bilgimizi, onun askeri kapasitesi ve fiziki yetenekleri ile sınırlamak güvenlik sorunlarını çözmeye yardımcı olmamaktadır. Örneğin, Sovyetler Birliği'nin askeri kapasitesi hakkındaki onca bilgiye ve bu kapasiteye nasıl karşı konulacağına dair akademik çalışmalara rağmen güvenlik çalışanları ve Amerikan güvenlik bürokrasisi "Sovyet komünist düşmanı" gerçekten tanyor muydu (s. 23)? Güvenliğe antropolojik yaklaşım, özellikle devlet düzeyinin altında kalan atıf nesnelere korkularını ve güvensizliklerini keşfetmede ve kendimiz ile öteki hakkında kapsamlı bilgiyi üretmek için analiz edilmesi gereken sosyal ve kültürel yapıları açığa çıkarmada faydalı bir yöntem sunmaktadır.

Üçüncüsü, Güvenlik Çalışmalarının objektiflik iddiası sorgulanmalı ve yeni yöntemler kullanılmalıdır. Güvenlik Çalışmaları post-pozitivist bir çalışma gündemine sahip olmalıdır. Çünkü toplumsal gerçeklik bizim dışımızda orada duran ve nesnel olarak açıklayabileceğimiz bir olgu değildir. Özneler arası ilişkiler yoluyla fikirler, normlar ve değerler tarafından inşa edilmiştir. Bu açıdan güvenliğe ilişkin kuramlar da masum değildir, bir kuram her zaman birileri ve bazı amaçlar içindir. Güvenlik kuramları, bir bakıma kendileri için bir yapı oluştururlar. Tam da bu noktada Güvenlik Çalışmaları ile antropolojinin işbirliği yapabileceği alanlar ortaya çıkmaktadır.

Antropoloji, yaygın görüşe göre, sömürgeciliğin gelişimine paralel olarak ortaya çıkmıştır. Sömürgeci güçlerin, Batı medeniyeti ile hiç karşılaşmamış ya da bu medeniyetten nasibini almamış "öteki" halkları yönetebilmesi için ihtiyaç duyduğu kültürel ve toplumsal bilgiyi antropoloji sağlamıştır. Sömürge sonrası dönemdeyse, antropoloji, kendisi için yeni bir araştırma gündemi yaratmaya başlamıştır. Günümüzde, yeni-sömürgeciliğin kavramsallaştırılması bağlamında Güvenlik Çalışmaları ile antropoloji ortak bir pozisyonda buluşmuşlardır (s. 29). Biz ve ötekinin nasıl inşa edildiğini ortaya koymak, başka bir deyişle, güvende olması gerekenler ile tehdit olarak görülenlerin toplumsal, kültürel, dilsel gerçekliğini keşfetmek için antropolojik bilginin sunacağı çok fazla imkân bulunmaktadır.

Antropolojiyle Güvenlik Çalışmalarının kesiştiği noktalar bu şekildedir. Bunların dışında, antropoloji pratik anlamda, günümüz dünyasında karşılaştığımız güvenlik sorunlarının çözümüne de katkı sağlayabilir. *Antropoloji ve Güvenlik Çalışmaları* başlıklı bu derlemeye yazdığı önsözde Luis Alvarez Munarriz, kapsamlı bir güvenlik modelinin kurulmasında, antropoloji biliminin önemli katkılarda bulunabileceğini ileri sürmektedir. Öncelikle insan yaşamının kendi başına değerli olduğunda ısrar edilmesi gerekir. Eleştirel güvenlik çalışmaları güvenliğin insani boyutunu ön plana çıkardığı gibi antropoloji de güvenliğe insan vizyonunun kazandırılmasına katkıda bulunabilir.

Eleştirel yaklaşım, insanların karşılaştığı her türden güvensizliği Güvenlik Çalışmalarının gündemine dahil etme çabasıdır (Booth, 1991). Lakin, küreselleşen dünyada artan güvensizlikler otoritenin güçlenmesine ve güvenlik-özgürlük dengesinin güvenlik lehine bozulmasına yol açmaktadır. Yukarıda değinilen, devletlerin küreselleşmeyle birlikte zayıflamaları süreci, yerini devletin yeniden güçlenmesi sürecine bırakmaktadır. Modern toplumlarda yükselen güvenlik mitinin açıklanmasında ve aşılmasında antropolojik bilginin katkıları değerlidir. Yeni güvenlik modelinin insani ve toplumsal boyutunun yanı sıra sembolik boyutu da önem taşımaktadır. Kültürel kimliklerimiz herkesin saygı göstermesi gereken bir değerdir. Ancak bu kültürel kimliklerin giderek daha fazla karşı karşıya geldiği ve çatıştığı bir toplumsal güvensizlik ikilemi tüm dünyada yaygındır (Wæver, 2008). Bu toplumsal güvenlik sorunlarının çözümünde sosyal ve kültürel faktörlere ilişkin antropolojik bilgi yararlı olabilir.

Derlemede yer alan altı makalede, antropolojik bilginin ve yöntemin Güvenlik Çalışmalarında nasıl kullanılabileceği, birtakım örnek olaylar üzerinden ele alınmıştır. Birinci makalede Giovanni Ercolani,

(*Eleştirel Güvenlik Çalışmaları ve Antropolojiyi Küresel Bağlamda Düşünmek: Bir Antropolojik Alan Olarak NATO Sivil-Askeri İşbirliği Doktrini*) NATO operasyonlarındaki asker-sivil işbirliği meselesini incelemektedir. NATO bünyesinde yürütülen barış operasyonları yalnızca askeri açıdan yürütülen operasyonlar değildir. NATO'nun ev sahibi ülkede hükümet kurumları, hükümet-dışı kurumlar, uluslararası örgütler ile birlikte çalışması gerekmektedir. Bunun yanı sıra NATO personelinin yerel kültür hakkındaki farkındalığının ve iletişim becerisinin yüksek olması gerekmektedir. Bu beceri, yürütülen barış operasyonuna yerel halkın etkin rızasının sağlanmasına yardımcı olabilir. Bu bakımdan, pozitif barışın inşasında küresel bir vizyonun yanı sıra antropolojik bir bakış açısına da ihtiyaç duyulmaktadır.

Chris Farrands, *Görsel Etnografiler, Çatışma ve Güvenlik* başlıklı makalesinde görsel materyallerin güvenlik algulamamızın oluşumunda oynadığı rollere bakmaktadır. Post-yapısalcı yaklaşımlar resmi söylemlerin dışında edebiyat ve buna benzer çeşitli söylem biçimlerini analiz etmektedir. Farrands, içerik analizinin sınırlarının genişletilmesiyle ilgilenmekte ve bu noktada fotoğraflara bakmaktadır. Fotoğraflar güvenliğe ilişkin meselelerde güvenilir bir bilgi kaynağı olabilir mi sorusu, makalenin çıkış noktasıdır. Fotoğrafları çarpıtmanın bu kadar kolay olduğu bir teknolojik yapıda elbette güvenilirlik önemli bir sorun yaratmaktadır. Ancak mesele bununla sınırlı değildir. Örneğin, fotoğrafçının savaş alanında çektiği fotoğraflardan hangisinin yayımlanıp hangisinin yayımlanmayacağı hangi süreçlerde belirlenmektedir. Bir fotoğraf, bir şeyleri gösterdiği gibi başka bazı şeyleri göstermemeyi de tercih edebilmektedir. Diğer yandan, görselliğin kamusal iletişimde bu denli yaygın kullanıldığı bir dünyada şiddete ilişkin fotoğraflar hissisleşme etkisi yaratabilmektedir. Acı çeken insanların yer aldığı fotoğraflara duygusal tepki verilmesi esastır. Bu tepkinin verilmemesi insanlık dışı olacaktır. Ancak fotoğrafların duyguya dayanan bir anlayış oluşturması, o fotoğraflara eleştirel bakışın önüne geçmekte ve onlara kusur bulmayı imkânsız hale getirmektedir (s. 120). Elbette, şiddeti yansıtan fotoğraflara duygusal bir tepki verilmesi doğaldır. Bununla birlikte, fotoğrafların da eleştirel içerik analizine tabi tutulması gereken birer metin oldukları unutulmamalıdır ve duygusal tepkilerimiz bunun önüne geçmemelidir.

Harvey Langholtz, *Barışı Koruma Operasyonlarının Psikolojisi: Siyasi Realizm ve Eleştirel Güvenlik Teorisinin Buluşacağı Bir Alan* başlıklı makalesinde savaşların yirminci yüzyıldaki serüvenini kısaca anlattıktan sonra günümüz barış operasyonlarına değinmektedir. Barışın korunması artık ordular arasındaki bir askeri mesele değildir. Bir çatışma sona erdikten sonra ateşkesin korunması, savaşan tarafların silahsızlandırılması, altyapının yeniden inşa edilmesi, siyasal sistemin tesis edilmesi, toplumsal alanda güven inşası vb. görevler askerlerin yerine getirebileceği görevler değildir. Dolayısıyla barış operasyonları siyaset bilimi, sosyoloji, psikoloji ve antropoloji gibi çeşitli bilim insanların çalışma alanına girmektedir. Bu çatışmaları anlamaya ve yenilerinin tekrar edilmesini önlemeye yönelik fikirlerin geliştirilmesi için bu bilim insanların katkıları gerekmektedir.

Danielle Moretti-Langholtz, *Devrim Dünya Çapında Devam Ediyor! Küresel Güvensizlik Çağında Özgürleştirme Politikaları* başlıklı makalesinde Wall Street'i işgal Et eylemlerini ele almaktadır. Yaptığı antropolojik gözlem, 2008 küresel finans krizi sonrasında pek çok ülkede görülen toplumsal hareketlerin temel özelliklerini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Bu hareketlerin lidersiz yapısı ve hiyerarşik olmayan örgütlenme biçimi, sosyal medyaya dayalı propaganda yöntemleri dikkat çeken özelliklerdir. Bunun yanı sıra, eylemcilerin bir kamusal alanı işgal ederek buralarda kamplar kurmaları ve bu alanlarda dayanışma ve paylaşmanın hâkim olduğu bir yaşam biçimini tecrübe etmeleri antropolojik gözlem için fırsatlar yaratmaktadır. Eylemciler alternatif bir kamusal alan yaratma, katılımcı demokrasinin dinamik bir örneğini sergileme ve bunlara benzer başka yöntemlerle sembolik kazanımlar elde etme peşindedirler.

Desiree Pangerc, *İnsan Ticareti ile Mücadelede Antropolojik Yöntemler: Suç Şebekelerinin Analizi ve Kurban Odaklı Yaklaşım* başlıklı makalesinde insan ticareti meselesini Bosna-Hersek örneğinde antropolojik bir yaklaşımla ele almaktadır. Bu yaklaşım, konuya ilişkin istatistikler verilerle gerçeklik arasındaki farklılaşmayı ortaya koyabilmek açısından fayda sağlamaktadır. Resmi verilere dayanan analizin sınırlılıkları ve kurbanlara odaklanan nitel bir analizin gerekliliği ortaya konulmaktadır.

Marco Ramazzotti, *Antropoloji ve Çatışmalar: Günümüz Dünyasının Savaşlarında ve Barışı Koruma Faaliyetlerinde Neden Antropolojik Bakış Açısı Gereklidir?* başlıklı makalesinde savaşa dair değişen düşünceleri ele almakta ve günümüz ordularının karşılaştığı yeni sorunları açıklamaya çalışmaktadır. Birbirine benzeyen düzenli orduların savaşları, savaşla ilgili ortak bir hukuk yaratır. Bu ordular birbirlerine karşı savaşlar da benzer davranış kalıplarını benimserler. Ancak günümüz orduları kültür ve davranışlara sahip

olmayan alanlarda operasyon gerçekleştirirler. Dolayısıyla askerlerin savaşı nasıl anlamaları gerektiği ve operasyon yürüttükleri alanda yerel halkla nasıl ilişki kuracakları gibi konular önem kazanmaktadır. Bu konular çeşitlendirilebilir. Günümüz ordularının bilmeye ihtiyaç duyduğu pek çok konuda antropoloji önemli bir rol oynamaktadır.

Derlemede yer alan her bir makale Güvenlik Çalışmaları ile antropoloji arasında kurulabilecek işbirliğinin çeşitli örneklerini sunmaktadır. Belirli bir yaklaşımın ya da metodolojinin benimsenip uygulanmasından ziyade farklı konulara farklı bakış açıları ve yöntemler getirilmektedir. Araştırmacılara, başvurabilecekleri somut kalıplar ve programlar sunmak yerine hem Güvenlik Çalışmaları hem de antropoloji biliminin sınırlarını genişletmek hedeflenmektedir. Dolayısıyla, burada yer alan makaleleri bir vaka incelemesi olarak görmek yerine disiplin içi bir tartışmaya getirilen alternatif bakış açıları olarak görmek gerekir. Bu bakış açıları Güvenlik Çalışmaları disiplininin Soğuk Savaş sonrası genişleyen ve derinleşen gündemine anlamlı bir katkı sağlamaktadır.

Bu derlemenin Türkçeye kazandırılması ise Türkiye'deki Güvenlik Çalışmaları açısından anlamlıdır. Son yıllarda, Güvenlik Çalışmaları disiplini Türkiye'de hızlı bir gelişim içerisinde. Buna koşut olarak hem Uluslararası İlişkiler hem de Güvenlik Çalışmaları alanındaki temel metinlerin Türkçe çevirileri hızla artmaktadır. Bu çeviriler Türkçe literatüre hiç kuşkusuz önemli katkılar sunmaktadır. Bununla birlikte, çeviri ve redaksiyon sorunları, kimi zaman okuma keyfini kaçırarak düzeye erişebilmektedir. Kitabın bu anlamda ciddi sorunları olduğu, okurun gözünden kaçmayacaktır. Bu sorunlar, metni okumayı zorlaştırırsa da bu derlemenin Türkçeye kazandırılmış olmasının değerini azaltmamaktadır.

Kaynakça

Bilgin, P. (2010). Güvenlik çalışmalarında yeni açılımlar: Yeni güvenlik çalışmaları. *SAREM Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 8(14), 69-96.

Booth, K. (1991). Security and emancipation. *Review of International Studies*, 17(4), 313-326.

Buzan, B. (2007). *People, states & fear: an agenda for international security studies in the post-Cold War era, (Second Edition)*. Colchester: ECPR Press.

Krause, K. & Williams, M. C. (1997). *Critical security studies: Concepts and cases*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Smith, S. (1999). The increasing insecurity of security studies: conceptualizing security in the last twenty year. *Contemporary Security Policy*, 20(3), 72-101.

Ullman, R. H. (1983). Redefining security. *International Security*, 8(1), 129-153.

Wæver, O. (2008). The changing agenda of societal security. In Brauch H.G. et. al. (Eds.) *Globalization and environmental challenges. Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, vol 3*. Berlin: Springer, 581-593.